

Pòrtic

Joan Safont **Josep Pallach,** **política i pedagogia**

L'esperança truncada del socialisme català



Joan Safont Plumed

**Josep Pallach,
política i pedagogia**

L'esperança truncada del socialisme català



Primera edició: gener del 2025

© Joan Safont Plumed, 2025

Aquest llibre és fruit d'una iniciativa de la Fundació Josep Pallach,
que ha atorgat un ajut a la redacció.



Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

ISBN: 978-84-9809-593-7

Dipòsit legal: B. 472-2025

Fotocomposició: Grup62



La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Queden expressament prohibits l'ús o la reproducció d'aquest llibre o de qualsevol de les seves parts amb el propòsit d'entrenar o alimentar sistemes o tecnologies d'intel·ligència artificial.

TAULA

10 de gener de 1977	11
I. Un xaval empordanès	
1. Figueres, 1920. 1920-1931	25
2. A l'esquerra del pare. 1931-1936	40
3. La joventut de la revolució. 1936-1939	58
II. Recasens	
4. Una altra guerra. 1939-1942	75
5. Clandestinitat i evasió. 1942-1945	86
6. Endavant. 1945-1948	103
7. Teresa. 1948	117
III. L'apòstol de Montgeron	
8. Pedagogia experimental.	124
9. Estimat president Serra. 1950-1954	138
10. El nostre combat. 1954-1958	150
11. La trencadissa. 1958-1966	176
IV. Professor Pallach	
12. L'hora de les decisions. 1966-1969	197

13. L'explosió educativa. 1970-1974.	210
14. Reagrupament, 1974-1976	227
15. La democràcia, per fer què? 1976-1977.....	262
<i>Notes bibliogràfiques</i>	301
<i>Índex onomàstic</i>	309

I

UN XAVAL EMPORDANÈS

1. *Figueres*

Entre bambolines ha vist entrar la gent, omplir les grades d'aquell local tan modern, inaugurat només tres anys abans, i on es podia fer des de balls fins a combats de boxa. No és la primera vegada que ve a Barcelona, però a aquest xicot de Figueres que ara torna a mirar els papers, en llegeix les notes, els aparta i, de memòria, mira de repetir el que porta preparat com un acte reflex, sempre l'impresiona la gran ciutat. No és que vingui exactament d'un poble, la seva és una ciutat amb una importància històrica i comercial prou notable, a tocar de França i de la seva irresistible influència, però Barcelona vol dir tramvies, automòbils, avingudes, rètols lluminosos... Reclams de gran atractiu per a un jove des del moment que ha baixat del tren a l'estació de França, fins i tot encara que faci mig any que la capital de Catalunya és la rereguarda d'una guerra i la capital d'una revolució. El noi torna a repetir la mateixa operació: es mira els papers, els aparta, memoritza. No és una obra com les que ha fet de menut al col·legi; els retrats dels herois caiguts del partit, Joaquim Maurín, Germinal Vidal o Estanislau Pedrola, i de

Lenin, evidentment, que adornen l'escenari del Gran Price, engalanat amb la bandera roja de la falç i el martell, deixin clar que aquell és un míting revolucionari. L'ha de presidir el líder del partit, que parlarà després dels joves.

A ell li ha tocat parlar en nom dels estudiants. No és la primera vegada que ho fa. De fet, des de ben jovenet els mestres i els amics li han reconegut els dots de lideratge i la capacitat oratòria, però això d'avui és diferent dels mítings que ha fet als pobles del rodal de Figueres, acompanyat dels companys habituals i amb un públic de rústecs pagesos i treballadors esperançats, a més d'estudiants enfervorits que aplaudeixen tot el que diu, sense que a vegades l'acabin d'entendre del tot. Avui, 31 de gener de 1937, l'ocasió és diferent. La sala té capacitat per a cinc mil persones, i si el partit és capaç d'omplir-lo —i la intenció és donar un cop d'efecte a les organitzacions rivals, que fa tot just una setmana no van acabar de fer el ple— la gernació que estarà pendent dels seus mots es podrà qualificar, com fan els diaris i els discursos, de multitudinària. Pel rebombori de visques, d'exclamacions, per l'esclat d'aplaudiments eixordadors —un altre tòpic que ha llegit a la premsa— que ha despertat la companya que l'ha precedit, sap que tindrà molta gent —dirigents i militants del partit, milicians, obrers, intel·lectuals, periodistes— fixada, com el focus de la il·luminació, en el seu rostre encara adolescent davant del micròfon platejat del centre de l'escenari. La banda del batalló Grossi aprofita per tocar alguna peça del seu repertori. Quan acaba l'última nota, darrere el teló, torna a mirar els papers. Els aparta. Repeteix les paraules en veu baixa. N'està segur, ja pot sortir a l'escenari. El nom de l'orador és Josep Pallach i Carolà i, nascut el 10 de febrer de 1920, està a punt de fer disset anys, en un moment en què la majoria d'edat encara queda lluny, als

vint-i-tres. Encara en té setze, però ja s'ha fet un nom a Figueres, la ciutat on va néixer un dia d'hivern de 1920.

Llavors Figueres ja passa de 12.000 habitants. Capital de la comarca de l'Alt Empordà, la ciutat era coneguda tant pel seu republicanisme com per un seu esperit dinàmic i cosmopolita, tots dos empesos per la proximitat amb França, i exerceix de capital comercial i cultural de l'Empordà, en contraposició a la conservadora Girona levítica, capital política i militar que només la supera d'uns milers d'ànimes. El batlle en aquell moment és el republicà Marià Pujulà i Vidal, un sastre il·lustrat que impulsarà algunes de les obres més destacades d'una ciutat que creix en població i sembla albirar una certa prosperitat influïda per la darrera guerra del 1914-1918, però en què emergeixen les desigualtats socials i les tensions polítiques que duren a la reacció de dictadura de Miguel Primo de Rivera. L'any 1918, per exemple, s'havia inaugurat el monument a l'inventor Narcís Monturiol, que senyoreja una Rambla acabada d'adobar on aviat correrà amunt i avall un nen, de qui els diaris locals donen notícia a la secció de «naixements». No debades, ha arribat al món en un habitatge de lloguer del carrer de Sant Josep, ben a prop del centre neuràlgic de la vida ciutadana figuerenca. El nen, conegut amb l'hipocorístic tradicional de Pepito o Pitu, és el primogènit de Miquel Pallach Terradas i de Joaquina Carollà Sala.

Tot i les seves arrels pageses, Miquel Pallach, nascut al poble de Borrassà i un dels sis fills del matrimoni format per Josep Pallach i Antònia Terradas, ha treballat d'ajudant de factor a la companyia de ferrocarril Madrid-Zaragoza-Alicante (MZA) i té la concessió del transport de les saques del correu entre l'estació del tren i l'oficina postal, que de primer faria amb tartana i, posteriorment, amb una

furgoneta. Segons el seu fill, també va fer de paleta. Fos com fos, la tasca principal dels Pallach, però, és la compra i venda d'aviram i ous. Un negoci començat per l'àvia Toneta, dedicada en cos i ànima a comprar a l'engròs pollastres, gallines i conills als mercats i a destinar-los a la venda del mercat de Barcelona. Gràcies als ingressos que obté, aquesta dona singular, analfabeta però dotada d'un gran esperit comercial i d'un caràcter indomable batut per la tramuntana, ha pogut fer valdre la independència econòmica per separar-se de facto del seu home, que no té més remei que acceptar de bon grat de traslladar-se a viure amb el seu fill, quan el net gran té cinc anys. L'avi, de professió ajudant de tragner, representa el dia i la nit amb la seva dona. Un home dolç i somiador, gran afeccionat a la lectura i a la taverna. Ell serà la porta d'entrada d'en Pitu als llibres i la lectura, i entre avi i net s'establirà una íntima complicitat basada en l'amor compartit per la cultura. Això malgrat que amb el seu germà Emili, tres anys més jove, hagin de suplicar al pare que faci per manera que l'avi no s'aturi a fer el toc camí del col·legi. D'entre els oncles patèrns del xicot, cal destacar el músic Esteve Pallach Terradas, casat amb Aurèlia Bosch, de la sabateria Bosch del carrer Besalú, i Marcel·la Pallach, casada amb Simó Palau, amb qui regentarien la pastisseria Palau, al carrer Vilafant de la capital alt-empordanesa. Miquel Pallach i el seu cunyat no només compartiran les mateixes idees polítiques, sinó també algun negoci, com un servei de lloguer d'automòbils, omnibusos i autobusos pullman, amb el qual s'anunciaran a l'*Empordà Federal*. Pallach mateix rendirà honors als seus ancestres en el llibre-entrevista que li feu Baltasar Porcel i que aparegué pòstumament:

Soc un home d'una gran tenacitat. M'agrada en el fons això de tenir antecedents pagesos. La meva àvia era pagesa, el meu avi també, tot i que era fill d'un ferrer. Ell va ser una mica el poeta del matrimoni, perquè la que treballava era la meva àvia, i d'ella em deu venir la tenacitat aquesta. La meva mare també és una persona molt interessant, que gairebé no va anar a escola, que va treballar tota la seva vida per marxar endavant. Jo soc una persona que sempre intento convèncer els altres, ser amics, i això em deu venir de la mare que, com saps, venia a la plaça i havia de convèncer els altres per sortir-se'n. Crec en les meves arrels.

La mare, Quimeta Carolà, és filla natural, un fet que avui no ens diu gran cosa però que llavors marcava per sempre les persones. L'absència de pare reconegut, la va obligar a obrir-se camí sense el suport patern i amb tot en contra. Aquella dona baixeta, menuda i geniüda, tal com la recorda la seva neta Antònia, havia après l'ofici de sastressa i despatxava als Magatzems Fortunet, botiga de teixits i de confecció fundats per Frederic Fortunet al carrer Peralada, prop de la plaça del mercat. Aviat canviaria les teles per la volateria, i esdevindria gallinaire seguint el negoci de la família del seu home, amb parada al mercat de Figueres. «Pels diferents accessos de la ciutat van arribant pagesos i més pagesos. Abans venien amb carros o tartanes, tirats per matxos, cavalls, haques o borriquets», escriurà Joan Guillamet i Tuébols, catequètic d'institut i periodista, autor del volum *Coses i gent de l'Empordà*:

La plaça de l'Ajuntament, que popularment és coneguda com la plaça de les Cols, és el rovell de l'ou del mercat. De bona hora comença a omplir-se de venedors i venedores. Àdhuc els

carrers adjacents es van omplint de pageses amb sacs i cistells curulls de mercaderia: ous, tomàquets, pebrots, albergínies, mongetes tendres, cebes i tot el que vulgueu. Les mestresses de casa, quan han deixat els llits fets i la casa neta, agafen la bossa i el portamonedes i es llancen al carrer per prendre el pols al mercat i comprar el que convingui. Van esmolades i fines, disposades a regatejar fins als darrers límits possibles en defensa de l'economia familiar que els està encomanada. D'altra banda, el regateig és una de les especialitats econòmiques del país, i, al mercat, no hi ha preu fix. El venedor demana un preu, el comprador n'ofereix un altre. Es xerra molt i, al capdavall, sempre se'n treu algun suc. Si s'entenen, bé. I, si no, que gairebé no passa mai, tal dia farà un any.

Al pròleg que Pallach escriurà al llibre del seu amic Guil·lmet, no s'està de considerar irònicament que aquell retrat «és més una crida a la nostàlgia que un document realista, almenys pel que fa als mercats de l'aviram, que s'han tornat tan petits, d'ençà que es fabriquen els pollastres de granja, que els pollers i les gallinaires ni els coneixen». Fet aquest volt pel mercat de Figueres, hem de dir que si de la mare n'heretarà la determinació de caràcter i els dots de comunicació, del pare —un home familiarment tradicional, tossut i autoritari— en rebrà com a llegat la passió política. Si el 1922 s'havia fet soci de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, presidida per l'antic batlle popular de Barcelona Albert Bastardas, aquell mateix any Miquel Pallach havia signat un manifest de suport a la candidatura del Grup de Socialistes Figuerencs, liderada per Martí Vilanova, a les eleccions municipals del 1922. També sembla provada la participació del patriarca Pallach en la candidatura republicana nacionalista d'Albert de Quintana i de León a les elec-

cions per a diputat a Corts del 29 d'abril de 1923, que va ser derrotat pel candidat oficialista, Manuel Rius i Rius, marquès d'Olèrdola, en una jornada electoral marcada per la coacció i el frau, tal com va denunciar el notari de Figueres Salvador Dalí i Cusí, fet que comportaria la detenció del seu fill, Salvador Dalí i Domènech, juntament amb altres joves acusats de revolucionaris i antimonàrquics, com Vilanova mateix, Eugeni Arolas o Jaume Miravittles. L'any 1931, poc abans de les eleccions del 12 d'abril, Miquel Pallach seria acusat per un antic correligionari de l'entorn socialista, el professor Josep Soler Grau, de compra de vots al poble de Cabanes per a Quintana, de qui havia exercit com a apoderat. Tot i la seva condició d'home de mil oficis, el seu nom apareix en subscripcions populars, com la destinada a l'erecció d'un monument a l'escriptor Àngel Guimerà. Aquesta primerenca vocació política de Miquel Pallach potser té un antecedent en la presència d'un Josep Pallach «propietari» i un J. Pallach «pagès», tots dos de Borrassà, en la llista d'adhesions al missatge a la reina regent Maria Cristina d'Habsburg-Lorena, en què es demanava l'autonomia per a Catalunya l'any 1888.

Durant els seus primers cinc anys de vida, a en Pitu Pallach el guardarà la família Núñez, fabricants d'objectes de vímet, que el coneixen amb el nom afectuós d'El Torero. La primera escola on va és el col·legi de les Germanes de la Presentació, conegudes com Les Franceses, per haver arribat l'orde de França l'any 1878, i haver convertit l'antiga adoberia Bassols en convent i establiment escolar. Allà aprèn les primeríssimes lliçons, llegir, escriure i les quatre regles. El seu destí, però, com a fill de família que es guanya les garrofes venent a plaça no és pas l'estudi, sinó ajudar a casa, acompanyant son pare, de sis a quarts de deu, o tancant

ànecs i oques. El gran dels Pallach combina aquest donar un cop de mà als pares, amb les lliçons que rep al Col·legi Empordanès, regentat i dirigit per Josep Pey i Calvet, mestre i model del futur pedagog. Nascut a Pont de Molins el 1893, havia estudiat el batxillerat a Figueres i per mestre a Girona, i juntament amb Rafel Solanes havia adquirit l'escola de l'activista cultural i polític republicà i nacionalista Rafael Ramis i Romans, regidor i tinent d'alcalde del consistori figuerenc, membre del grup socialista en què havia militat el pare Pallach, i delegat a Figueres de la Protectora, a la qual és evident que havia fet apuntar els seus companys. Ramis havia convertit l'escola fundada pel seu pare en un centre privat pioner de l'ensenyament laic, renovador i en català on estudiaven nois i noies, però en triomfar el cop d'estat de Primo de Rivera havia marxat a l'exili i l'havia traspassat a dos dels mestres que ja hi treballaven. Una escola que des del curs 1921-1922 s'anomena Col·legi Empordanès. Així, en català, tal com es feien les classes fins que el castellà és imposat per les noves autoritats. L'escola, d'un notable prestigi pedagògic, introdueix novetats com les classes de mecanografia, tenidoria de llibres que completen l'oferta formativa obligatòria, conferències complementàries en acabar els estudis i exàmens extraordinaris per demostrar els assoliments obtinguts durant el curs. Pey és el veritable animador i l'ànima del centre, tal com es pot observar en un dels primers —o potser el primer— escrits de Josep Pallach, ressenyant amb el seu company de classe Ramon Costa, al diari *Empordà Federal*, una festa escolar, on ell mateix va participar actuant en l'obra *Noblesa d'ànima*:

El dissabte 8 d'abril, va tenir lloc en el nostre col·legi un gran festival d'homenatge al seu Director, el nostre estimat mestre

senyor Josep Pey. La dita festa adquirí una gran brillantor i relleu amb motiu d'assistir-hi la Comissió de Cultura del nostre Ajuntament i alguns pares dels nostres companys escolars i també per haver-s'hi adherit amb una cordial lletra, el digne Inspector de 1a Ensenyança, Don Josep Ma Villegas.

Dos o tres dies després de la festa, el senyor Pey cridà uns quants alumnes i ens feu l'encàrrec de ressenyar, com a exercici de redacció, la festa celebrada, cosa que nosaltres dos, desitjosos de correspondre el prec del senyor Mestre, procuràrem fer-la a mesura dels nostres modestos coneixements.

Homenatge al senyor Pei. Hem d'homenatjar el senyor Pei. Aquest era el mot d'ordre que corria per l'estudi cap a l'últim del mes de març.

Sí, ¿què farem? Dues comèdies, lectures de poesies i proses, un dos actes de titelles i tenim la festa arranjada.

Com podem veure, un Pallach de dotze anys ja s'ha convertit en aquell moment en el *corresponsal* del Col·legi Empordanès al mitjà del republicanisme figuerenc. Ell mateix, i ja signant en solitari —però amb un Pallac sense h—, serà també el responsable de ressenyar-hi els exàmens de final de curs. Un text escrit per un escolar, que poc es podia imaginar que acabaria esdevenint pedagog:

I llavors vingué el «plat fort». La 1a secció del Col·legi anava a examinar-se. Confesso que quan el senyor Pey ens cridà estàvem quelcom atabalats, però després a mida que passava el temps, i les nostres respostes eixien fermes, ens anàrem asserenant fins arribar a l'últim completament segurs del que dèiem i del que fèiem. I puc assegurar que tots hauríem desitjat que ens haguessin anat preguntant més per a provar que dominàvem a la perfecció el qüestionari que era objecte d'examen.

L'exigència i el rigor acadèmic eren objecte d'admiració entre els ambients liberals de la ciutat, que reconeixien la personalitat de Pey en la direcció d'aquell «fornal en el qual es trempen admirablement les intel·ligències, formant un estol de ciutadans cultes d'aquella cultura païda que ha d'ésser la base de la consciència ciutadana que ha d'afirmar la personalitat de la nostra terra», tal com escrivia un redactor que no s'estava de lamentar haver nascut massa d'hora. Però, no tot era estudiar al Col·legi Empordanès, sinó que també hi havia espai per al que avui en diríem activitats extraescolars o extracurriculars. De nou, a prec i suggeriment del mestre Josep Pey, l'alumne Josep Pallach redacta i publica a *Empordà Federal* la crònica de l'excursió a la platja de Canet i a la ciutat de Perpinyà, explicant «el que férem i el que veiérem». El text és acurat en detalls, d'un magnífic naturalisme, que permet situar-se plenament en un autocar ple amb seixanta nois i quatre professors que, sortint de Figueres i passant per Pont de Molins, el Pertús i el Voló —amb els habituals marejos ressenyats—, arriba fins a la platja promesa. La mirada curiosa del noi que surt de la seva ciutat, amb l'experiència afegida de travessar la frontera administrativa que des del Tractat dels Pirineus assenyala els límits territorials entre l'estat espanyol i el francès, no perd detall del paisatge fet de vinyes, vinyes i més vinyes, però també el sorprenen les cabanyes «on segurament hi vegeten —aquesta és la paraula— algunes famílies d'obriers sense treball». El jovenet, coneixedor del paisatge d'aquella Costa Brava acabada, com aquell qui diu, de batejar poques dècades abans per Ferran Agulló, fins i tot s'atreveix a fer comparances: «La meva impressió no l'afavoreix gaire. Per mi, Canet, com a platja, és igual que Empúries, S'Agaró, la Fosca i d'altres. Ara, que compta amb magnífics xalets, bars, cafès, etc., etc.,

que les nostres platges no tenen». El noi relata el bany col·lectiu després d'un xiulet del senyor director, el dinar sota la vela d'un cafè, la música alegre de la ràdio que convida al ball, i els retrats d'un fotògraf minuter, a qui la canalla regateja una fotografia col·lectiva. De la visita a la capital rossellonesa, els nois —sembla ser que també hi ha un grup de noies amb les seves mestres— es queden amb dues novetats del segle xx: els grans magatzems Aux Dames de France i el monument als morts durant la Gran Guerra.

Mentre el noiet estudia al Col·legi Empordanès, al país i a la ciutat s'han viscut alguns canvis, i el pare n'ha estat un dels protagonistes. Així, en les eleccions del 12 d'abril de 1931, Miquel Pallach Terradas, de professió comerciant, ha estat elegit regidor com a membre de la candidatura de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà, constituïda l'11 de maig de 1930 i adherida a l'Esquerra Republicana de Catalunya fundada a partir de l'Estat Català, acabadilat per Francesc Macià, el Partit Republicà Català de Lluís Companys i el grup de *L'Opinió*, on destacava l'advocat figuerenc Antoni Xirau. Amb la seu al carrer Sant Pau, cantonada amb la Rambla, sobre l'històric Cafè Royal, com a portaveu l'*Empordà Federal* i com a lema, «Per la dignitat de Figueres». Acompanyaven Miquel Pallach a la candidatura Eduard Alegrí Coderch, Antoni Coderch Sabà, Fidel Dalmau Vallmajó, Francesc Guillamet Naspleda, Jaume Miravittles Sutrà, Josep Puig Pujades, Marià Pujulà Vidal, Rafel Rovira Bardem, Eudald Soler Bofill, Salvador Vernet Ramis i Miquel Vidal Fraixanet. Pallach era el primer candidat pel districte quart de Figueres, acompanyat de Rovira i Vidal, que obtingué 395 vots. En total, la candidatura de la FRSE obtingué 1.514 de 2.268 vots emesos (un 66,75%) d'un total de 3.516 electors. Majoria absoluta.

A nivell de sociologia ciutadana, la majoria dels candidats republicans es presentaven com a comerciants, com Pallach Terradas, o oficis relacionats: magatzemista, agent comercial o negociant, dos d'ells ho feien com a industrials, un com a farmacèutic i, finalment, un darrer com a obrer metallúrgic. Era el reflex d'una ciutat i d'un entorn polític determinat, que es preparava per a un triomf electoral que entroncava amb l'experiència iniciàtica del mític i pioner batlle Abdó Terradas i, més pròximament, avalats per la darrera victòria republicana abans de la irrupció militar de Primo de Rivera. Més enllà de les promeses concretes de reforma de la casa de la ciutat, del mercat cobert per a fruita i verdura, les xarxes del clavegueram o l'adaptació dels grups escolars, la Federació Republicana Socialista de l'Empordà succeïa ideològicament i políticament l'antiga Unió Federal Nacionalista Republicana, fundada després de l'experiència de Solidaritat Catalana com a continuadora de la tradició federal vuitcentista. La FRSE condemnava l'expressió d'un ferment republicà afavorit tant per la proximitat fronterera amb la III República, com per l'extensió de la indústria surotapera i el conreu de la viticultura, activitats que afavorien el comerç i l'intercanvi d'idees, i que s'expressava amb unes nocions compartides de llibertat, progressisme social i catalanisme republicà, un personal menestral i petitburgès més o menys socialitzant, amb un lligam comú de lliure pensament i adscripció més o menys formal a la maçoneria, un òrgan d'expressió renascut després de la dictadura, l'*Empordà Federal*, on tenia un paper destacat Josep Pey, i dirigents ben connectats i amb transcendència més enllà de Figueres, com Puig i Pujadas.

El 9 d'aquest mes d'abril, en el teatre «El Jardín» va celebrar-se un míting republicà. Fou una manifestació molt expressi-

va, com no s'havia vist potser mai de les ànsies de llibertat del poble. Les eleccions del diumenge dia 12, foren una demostració numèrica, ja de manera indubtable, en totes les poblacions d'Espanya. Enfront d'aquesta expressió sortida tan ordenadament de les urnes, l'entusiasme del poble, a Madrid especialment, fluïa com una riuada disposada a arrossegar-ho tot.

Dimarts, a mitja tarda, arribaren les primeres noves a la nostra Ciutat, de la proclamació feta revolucionàriament a Barcelona pels homes de l'esquerra Catalana, quan a Madrid encara els Ministres i el Rei Alfons XIII no sabien la resolució que prendrien.

La joventut republicana de Figueres ja estava impacienta, volia llençar-se al carrer a proclamar la república. L'emoció de l'aconteixament encara incert però que se sentia apropar la vèiem pintada a les cartes de tots els amics, de tots aquells que feia tant temps que sospiraven la llibertat.

Quan des del balcó de casa la Ciutat es proclamava la República, tot just a Madrid el Rei entregava els poders! Era com un corrent elèctric que feia moure a tots els ciutadans d'Espanya, d'una banda a l'altra de la Península.

Voleiava la bandera de la República. L'orquestra acompanyada de milers de veus feia sentir la Marsellesa.

S'implantava la República a Espanya.

Com deia la cançó immortal:

«El jorn de glòria ja ha arribat!»

No és difícil imaginar-se en Pitu al carrer, seguint aquells dies trepidants: «Quan es tenen 11 anys i la història és un llibre d'imatges, la proclamació de la Segona República, un matí de llum i de banderes, apareix com el cimall mateix de la marxa del temps», escriurà molts anys després a *La*

democràcia, per fer què? S'havia estès amb més detall, en un exercici de redacció presentat al concurs escolar organitzat per l'Ajuntament de Figueres per commemorar el primer aniversari de la República, titulat «14 d'abril! Primer aniversari de la proclamació de la República»:

Allí, cap a les tres, va començar a córrer per estudi la notícia que s'havia proclamat a Barcelona la República.

El cas és que a les cinc, quan sortíem d'estudi, veiérem grups que comentaven les notícies de la ràdio. Mitja hora després, quan la gent ja s'impacientava i la ràdio anava donant més notícies concretes sobre que s'havia proclamat la República a Espanya, vàrem veure sortir de la Federació la bandera catalana que anava cap a ca la Vila. Allí es van hissar, enmig de gran entusiasme, les banderes catalana i republicana, i van parlar el Sr. Pujulà, batlle de la ciutat, el Sr. Puig Pujades, el Sr. Vernet i dos tres consellers més, recomanant calma i prometent que el dia 15, o sigui l'endemà, s'aniria a alliberar els capitans presoners de Jaca i els deu o dotze presos socials que hi havia al castell. Després es va fer la gran passada per tot Figueres, i es van trencar les plaques que duïen noms de la monarquia. I la nit es va fer la retreta militar.

L'endemà la gernació formidable omplia la carretera del castell; gent vinguda de tots els pobles de la comarca i que es proposava anar al castell a alliberar els herois capitans que es van revolucionar, a Jaca, contra el despotisme de la monarquia borbònica. Així es va fer, i a dins el castell va parlar el coronel, i, des dels balcons de la Federació, els alliberats.

A la tarda sardanes, i a la nit el mateix, cloent el programa d'aquells dos dies memorables de la Història d'Espanya.